

Borbély Szilárd búcsúztatása¹

A szörnyű hír – hiába tudtunk Borbély Szilárd depresszióiról – azért dúlt fel mindenkit, mert felkészületlenül ért. És óráknak, napoknak kellett eltelni ahhoz (miközben elszalasztott lehetőségek, mulasztások okoztak méltán lelkifurdalást), hogy be tudjuk látni ama szillogizmus igazságát: „Az erő tehetség nélkül nyers ostobaság. De a tehetség erő nélkül veszélyes gyengeség: saját gyümölcsétől roskad össze.”

Igen, Borbély Szilárd nem mindennapi emberi kiválóságát, tehetségét és lelki terheit, megtöbbszörözött értékeit nem győzte erővel. Ezt tényként kell immár elfogadnunk, ahogy ő is korán megbékélt valami ilyesfélével, már-már előre elnézést kérve:

Én istenem, altass el engem,
felejtsd el azt, hogy itt vagyok,
az egyik szemed csukd be, kérlek,
és én lábujjhegyen elosonok.

A homályosnak, titkokkal és szenvedésekkel teljesnek látott gyermekkor után debreceni egyetemi évei során az irodalom vált több szinten is életmentően kreatív tevékenységgé számára. Verseket írt a transzavantgard nyomán, vallásbölcseleti eszmefuttatásokat küldött a *Vigiliá*-nak, komoly, időtálló tudományos publikációkkal filozfként is pályát kezdett. (Kölcseyről, a *Vanitatum vanitas* szövegvilágáról például olyan monográfiát írt, amit száz év múlva is alapműnek fognak tekinteni.)

¹ Megjelenés helye: Szabolcs-Szatmári Szemle.

Szinte évről-évre új utakat keresett a lírában (egy idő után már a sokáig mellőzött közvetlen vallomást és a kötött formákat sem kerülve), Csokonai kutatásokban vett részt és drámákkal aratott sikert. (Előbb szűkebb, később szélesebb körben is.) Kritikákkal is jelen volt az irodalmi életben, s nem mindennapi tusakodásokkal önéletrajzi prózát írt, ami az év legjobb regényének minősült. Viszonylag fiatalon a mai irodalom első vonalába emelkedett. A debreceni egyetem nemcsak álláshoz segítette hozzá, hanem baráti közösséghez is. Országosan is ösztöndíjak és támogatások, díjak és elismerések tömegét nyerte el. Kivételes presztizsű, sokoldalú íróként lett ismert, sőt népszerű.

Mindent elért tehát, amit elérni lehetett, ha a dolgot kívülről, hogy ne mondjam: messziről nézzük. Mert mindeközben a valóságban éppúgy, mint sok nagy előd (a szintén sikeres Arany, Babits és mások), ő is fájlalhatta, hogy félremagyarázzák, hogy kihasználják, hogy nem azt veszik észre benne, amit kellene. A díjak és szuperlatívuszok ellenére (sőt azok következtében) ő is érezhette úgy, hogy olyan kiszolgáltatott, mint eladott lány a hajón, ki

ráeszmél, hogy pártfogója foglár,

s azért a ruha, meg a durva boglár,

hogy enyhítsen a brazil óhajon.

Tudja: táncol majd, s gépiesen apróz,

alája nyúlhat öklendező matróz,

ölelgethetik, ő már nem ölel.

- 3 -

Neki a gólya síró, tiszta úrt hoz,
azt is csak addig, míg a csend fülel,
s majd nem vágyik és vágyat nem öl el. (József Attila)

A „síró, tiszta úr”-tól nem lehetett menekvése. Vallomása szerint: „Maglehetősen mélyről jövök... Emlékezetem, azt hiszem, többször radikálisan törlődött... sohasem vállaltam magammal szolidaritást. Inkább valami megvetés van bennem önmagam iránt... Mert én nem is vagyok valójában, csak az írással kreálok valakit.” Pedig hát akik húsz-harminc éve ismerjük, becsüljük, szeretjük, aztán a tanítványok százai, akik kivételes gyöngédséggel és bizalommal vették körül, mind-mind integer személyiségként, megbízható tudósi és tanári karakterként tartották számon, belső védtelenségéről legfeljebb sejtéseink lehettek.

A szüleit ért brutális, gyilkos rablótámadás sokkja bárkit leterített volna. Szilárd a történektől és a fájdalomtól évszázados vershagyományok és vallási képzetek analógiáival alkotott verskompozícióval, majd színpadi játékkal próbált szabadulni, a kifejezés többféle jelentésében is *Halotti pompá*-val. Meg a jövőt vállalva, családot alapítva. A szeretett asszonyért, a gyerekekért érzett felelősség, az apa szerep egy időre valóban megacélozta erejét. Az *olaszliszkai* című drámája hőisének, a nem sokkal később meglincselt fiatal tanárnak a szájába adja:

Látjátok, gyerekek, csudaszép a világ,
alkonyodik, és a nap aranyozza az ég

peremét. Sóhajt a rét, bár mordul az erdő.

- 4 -

Ó, ez az ország édenkert! Még most is.

Ám a derús és jövő-bízó futamoknak – ő így érezte – majdnem mindig könnyörtelen cáfolatát adta a valóság, az emberi kegyetlenség, ami kora ifjúságától gyötörte, talán attól kezdve, hogy életre szóló hatást tesz rá Franz Kafka regénye, *A per*, addig, hogy a holokausztt évezredek jelképévé szélesedik nála. A reménytelenség és az iszonyat kerekedik felül újra és újra, szeretteinek minden erőfeszítését legyőzve.

Ó, Szilárd, szavad, gondolatod, ha volt, az utolsó pillanatokban, nem lehetett más, mint egykor a Golgotán: elvégeztetett. Valóban, el. Az itt maradtak számára pedig nem marad más, mint életedből, gondolati és költői teremtő akaratodból megőrizni azt, ami nélkülözhetetlen. Mert ennyiben megváltó a Te halálod is, a gyilkos embertelenség ellen emel szót akár úgy, hogy nem tud megbékélni a kegyetlenséggel együtt élő közepszerűséggel.

Te már túl vagy mindenben, Szilárd, ami még bárkire várhat. Sorsod pedig a kivételes tehetség kockázatát hordozta: a versmértéken bizton száguldó költő a gondolatok penge éléről lezuhan. Így történt. Neked pedig most már nem lehet – versed jósigéje szerint - csak

... igaz szavad

jó leszel, erős, békés és szabad,

vendég múlt és jövő asztalainál.